

רביסרן י. בןדוד

האדם בקרב

הלך בשבי, ומבשרו חזה את האחריות הכבדה מנשוא של מפקד במצבים האיומים ביותר, את האחריות הגדולה לחיי אנשים, אשר אחריות גדולה מזו, האחריות לבצוע התפקיד, עומדת כאילו בסתירה לה — ועמד בה.

השני — מפקד חזית, מן העומדים בראש המערכה כאחד ממפקדי ההגנה הותיקים, אשר ממרום תפקידו ידע יותר מרבים אחרים מה דלים היינו, מה רבות הסכנות שאיימו עלינו, — ואילו לא ריפו את ידינו.

השלישי, אורי אבנרי, חייל ולאחר מכן מ"כ, "חייל פשוט", כלשוננו, מאותם החיילים הפשוטים אשר רבים רבים הם, ויחדיו הם מביאים את הנצחון. אך איש איש מהם, לבדו, מביא את קרבנו, איש איש מהם, לבדו, נותן את חלקו תוך ידיעה ברורה שטוראי אחד בלבד יכול להכשיל פעולה גדולה, אף אם את הנצחון יכולים להביא רק רבים יחדיו.

מענין לחשוף ולמצוא את המשותף בשלושת הספרים האלה. כי המכנה המשותף אשר להם אפשר שיהיה בו כדי להסביר לנו את סוד נצחוננו בעבר, ויתכן שאף יחייבנו להסיק מסקנות מסוימות לגבי הנדרש מאת צבאנו בעתיד.

וכך מתאר אברהם טריינין כיצד נפל "מוש", מפקד גוש עציון, וצבי בן-יוסף, המשורר, מפקד המחלקה שהגנה על המנזר: "מוש וצבי, שנשארו אחרונים בקצה התעלה המזרחית, לחפות על נסיגת אנשיהם, עברו לעמדת משנה והאיצו בנוסגים. "אדם בל ישאר בתעלה" — פקד מוש. אותו רגע פגע בו צרור והוא נפל על גבו. בגסיסתו אמר: "היו שלום, חברים, קברו את נשק הפצועים" והסתובב על צדו, כדי לא להפריע לאנשים לעבור. צבי בן-יוסף נפגע בבטנו מיד אחריו, הוא החל מתייק, כרע תחתיו והחל שר קטע משירו: "ואם בקרב פול אפולה, / רע, אתה את נשקי לנקמתי תטולה". ונפח את נשמתו.

את הפיקוד נטל מ"כ יעקב חליפא שנהרג בצרור משהתרום לפקד על אנשיו. מ"כ שלום מלבסקי,

נשתתקו התותחים. הקרבות נדמו. עתה מתחילים לצוץ הבטויים הראשונים למערכה. הם מתחילים להופיע ברשימות, בספרים, ביומני-לוחמים, ומתברר מתוכם שהתותחים לא השתיקו את המוות; נדמה, כי הן ליוו את הלוחמים בצעדם בקרב, בהלחמם, בנפלם.

אכן, דומה, המוות לא נאלמו. הן עזבו את מקום שבתן הנות, ליד אותם הסופרים שהתנכרו תמיד לגילויים העמוקים והסמייים של מאבקי-החרות — ועברו אל החזית.

בזמן האחרון הופיעו בשוק הספרות העברי — שלושה ספרים המתארים את המערכה והראויים לתשומת-לב. שני דברים אופייניים לספרים האלה. הראשון: אין כותביהם סופרים מקצועיים, אלא חיילים השולטים בעט, והנותנים ביטוי לאשר חשו, ראו והרהרו בעת הקרב. והשני: שלושתם מתארים תאור שוטף את המלחמה ואת האדם במלחמה בחזיתותיו היום-יומיות, את פחדיו והתגברותיו עליהם, את רעבו וצמאונם, את עמידתו ונפילתו. הם מנסים באותה נוקשות, האופינית לנוער שגדל בארץ, ליטול את הסנטימנטליות ואת התרחשויות הנפש ולטשטשן — אך בלי הצלחה; ובנסיגתם זה הם מבטאים את גדולתו של הדור, אשר עבר מרחק רב בדרך אל מעבר להסברה המילולית של האידיאלים שלמענם נפל, ואשר כל הטפה כזו בשמם הוא מכנה בכנוי גנאי "ציונות", כאומר — מעשיות לילדים, שכבר עבר זמנן. והוא נותן חייו בעד הציונות, וחש עמוקות.

שלושת הספרים הם: —

"מעוז עציון" — לאברהם טריינין, "מערכות צפון" לאלוף משה כרמל, ו"בשדות פלשת" לאורי אבנרי. ע"י שלושה מחברים מאוד שונים נכתבו. הראשון — כותבו הוא מ"מ מפקד גוש ומפקד פלוגה, שעמד בראש אנשיו עד נפילת הגוש ואתם

• לספריהם של א. טריינין וא. אופק — "מעוז עציון"; האלוף מ. כרמל — "מערכות צפון"; אורי אבנרי — "בשדות פלשת".

שנטל את הפיקוד מחליפא. נהרג כחמש דקות אחריו כשגליונרים הסתערו על עמדתו, עמדת המקלע. חמש וחצי שעות לחמו אנשי המחלקה נגד כוחו העדיף של האויב. האויב נאלץ לדרוך על גופותיהם. מכל המחלקה שרדו שמונה פצועים. 24 חללים נשארו בשטח.

בהקדמתו אומר א.ט. — „גאה אני בתפקידי כחברם בקרב של אנשים אלה. יהא זכרם נצור בלבותינו, ונדע לחיות את חייו באותה רוח שנת קדשה בקרבות המנזר שלא נכבש עדי דרך האויב על גוויות מגינו — רוח של יחידה היודעת על מה היא לוחמת“. והאלוף כרמל כתב, בדברי החתימה: „תמיד ראיתי את הקרב כשהוא אחו וסבוך בשלל דברים, בעיות ותופעות־חיים הכרוכים בו וסביבו, וכי הוא עצמו נישא על כתפיו של האדם הלוחם, שנפשו סבוכה, מורכבת ומפותלת כל כך.“

ולהלן: „אין דבר יקר יותר מחיי אדם, והאחריות לחיי האנשים היא אחריותו העליונה של המפקד.“ ואורי אבנרי כותב: —

„ומה החזיק אותם שם, באותו גיהנום? אני אניד לכם מה — ההגינות הפשוטה של האדם, הכבוד העצמי של הטוראי הפשוט, כן — של הטוראי הפשוט. הוא לא התחמק ולא השתמש ולא ברח ממות רק מפני שלא רצה לעזוב את חברו בסכנה, להכתים את שם יחידתו, פשוט מפני שהיה לו קצת מצפון, זה הכל.“

ועוד: „זה היה גיהנום. — — — תזרחים מטונחים, מרגמות, אוירונים, טנקים, הסתערות אחר הסתערות. ועל הגבעה היו שמונים טוראים. טוראים פשוטים. כלומר — בבוקר היו שמונים, בערב נשארו רק עשרים ולמחרת בבוקר באו שוב שמונים והם ידעו שעד הערב ישארו רק עשרים ובכל זאת הלכו, ונשארו, וכך נמשך הדבר ארבעה ימים רצופים.“

לקט זה של קטעים שניתן לעיל הנהו מקרי בלבד. שלושת הספרים מלאים תיאורו של האדם הלוחם בעמדו במבחן. שלושתם, כל אחד מזוית ראיתו שלו, עומד על כך, שהאדם, — חייל כמפקד, אילו אשר הועמדו במבחן בידיים ריקות, בציוד דל, בתוך עשרות קרבות, בעיפות, רעב וקשיים אל אנושיים, — הוא שניצח.

שלושתם כאחד מתארים את השיאים האנושיים הנעלים, שאליהם התרומם האדם בעת מבחן, עת ידע שבידו גורל הקרב — ומאידך ידע כי גם חייו הוא על כף המאזניים — והוא הכריע כאשר הכריע. האדם הזה הוא שניצח בקרב מול צבאות סדירים.

ולא נהיה צודקים לגופו של ענין, ואף טועים בהערכת עצמנו, אם נגרע מערכם של אויבינו, שלחמו בדרך שלוחם כל צבא סדיר, וניגפו.

הלוחם הישראלי ניצב אל מול יתרון עצום בכמות, בציוד, במנגנון ארגוני וטכני; נגד כל תמרון של האויב יכול היה המפקד לתמון באגיו בלבד. כתחליף לארטילריה שימש חבלן הנושא את חומר הנפץ על גבו עד למטרה.

המפקדים לכל דרגותיהם עמדו בפני הכרעות גורליות, משום שיותר מכל צבא אחר היה גורל חיי אדם תלוי בהחלטתם, מאחר שהאדם היה כמעט הכלי היחיד לתמרונהם. הם ידעו זאת, והידיעה הגבירה אחריות, הכבידה והציקה, אך הם ידעו שמאחרי החלטתם עומדים חיילים אשר יבצעו, ויהי מה, את החלטתם.

לוחמי „ההגנה“, ואח"כ צבא ההגנה לישראל, לחמו ונצחו מפני שהיה להם „קצת מצפון“, היה להם כבוד עצמי (אבנרי); היתה להם אחריות, ואישיות, של אדם „יודע על מה הוא לוחם“ (אברהם טריינין). האם אותה דמות של לוחם מאלית נוצרה? מפקדי „ההגנה“ אינם עשויים לקבל דעה זו, הם רואים בדמות זו פרי החינוך המכוון אשר ניתן ב„הגנה“ במשך שנים מרובות, פרי חינוך האומר — כדברי אבנרי — „מעט הרגשת אחריות, מין הכרה מטושטשת שכך נאה לו לאדם הגון, ויקח האופל את העולם כולו.“

מאז החלה מלחמתנו השתפר צבאנו במידה שקשה לתארה. הושגו סוגי נשק רבים נוספים. השתכלל הארגון, שופר התיאום. אך השאלה היא — האם אלו יתליו את הלוחם, — אותו לוחם אשר הכרנוהו בקרב — ויבואו במקומו, או רק ישמשו סייע בקרב? האם באמת יש בכלי פלדה אלה כדי למלא את מקום הטוראי, המ"מ והמ"מ כפי שהכרנום במערכות הנצחון?

בתשובה לשאלה זו תלוי גורלו של צבאנו. ועוד — צבאנו יהיה צבא עובד, למעלה משליש זמנו יקדיש לעבודה חקלאית. האם ישנה באמת אפשרות להחזיר משטר סקרטיני, במובנו המקובל כיום, ביחידות אלו? והאם יהיה צורך במשטר כזה, או שיש למצוא לו משטר הולם יותר?

צבא־עבודה פרושו צבא האדם. העבודה במשק, כל איש במקצועו — מפתחת את אישיותו של החייל. ואם ישאל הספקן: — שמא יש רע בדבר? — הרי תיאוריהן של מלחמות השחרור אינם מוכיחים כזאת. מתוך לקח המלחמה חוכה עלינו להסיק שהמשטר אשר יונהג בצבא חייב יהיה להיות בנוי על הגורמים